

Sylvia Sojda

Uniwersytet Śląski

ORCID 0000-0002-3114-9006

Badania mediolingwistyczne na Słowacji

Media linguistics' research in Slovakia

Abstract

The paper is devoted to presenting Slovak scientific achievements in the field of media linguistics. In response to the dynamic changes in contemporary communication, the study of language in media has grown in Slovakia on stylistic background. Pioneering stylistic works initiated in the 1970s by Jozef Mistrík provided a methodological apparatus from which contemporary research on media texts emerged. The article presents arguments in favor of establishing media linguistics (SK: *medialingvistika*) as a separate research subdiscipline in Slovakia. It also presents activities promoting this discipline in the international scientific community and textbooks that contribute significantly to the popularization of media linguistics in Slovak academic teaching.

Keywords

Media linguistics, medialingvistika, stylistics, Slovakia

Abstrakt

Praca jest poświęcona prezentacji słowackiego dorobku naukowego w zakresie mediolingwistyki. Jako odpowiedź na dynamiczne przemiany współczesnej komunikacji, badanie języka w mediach wyrosło na Słowacji na gruncie stylistycznym. Pionierskie prace stylistyczne zapoczątkowane w latach 70. ubiegłego stulecia przez Jozefa Mistríka dostarczyły aparatu metodologicznego, z którego wyodrębniły się współczesne badania tekstów medialnych. Artykuł przedstawia argumenty przemawiające za wyodrębnieniem subdyscypliny badawczej, jaką jest mediolingwistyka (sł. *medialingvistika*) na Słowacji. Prezentuje też działania rozpowszechniające tę dyscyplinę w międzynarodowym środowisku naukowym oraz prace dydaktyczne, które w dużym stopniu przyczyniają się do popularyzacji mediolingwistyki w słowackiej przestrzeni akademickiej.

Słowa kluczowe

Mediolingwistyka, medialingvistika, stylistyka, Słowacja

Wstęp

Intensywny rozwój mediów w ostatnim półwieczu znacząco poszerzył możliwości badawcze w obrębie wielu nauk. Przyczyniło się to do powstania oraz dynamicznej ewolucji nowych dyscyplin i subdyscyplin naukowych poświęconych związkom z mediami. Jedną z takich subdyscyplin jest mediolingwistyka, która odpowiada na dynamiczne przemiany współczesnej komunikacji. Niniejsze studium przeglądowe to propozycja zapoznania polskiego czytelnika z aktualnymi osiągnięciami badawczymi w zakresie mediolingwistyki na Słowacji. Podążam tu za myślą I. Loewe, która za celowe uznaje charakteryzowanie stanu badań mediolingwistycznych między Polską a sąsiadującymi krajami ze względu na bliskość geograficzną oraz potrzebę wymiany myśli humanistycznej, a zwłaszcza lingwistycznej (Loewe, 2022).

Lingwistyka mediów, będąc jedną z najmłodszych subdyscyplin lingwistycznych, ma w językoznawstwie polskim ustabilizowaną pozycję. Zawdzięcza ją nie tylko badaniom Bogusława Skowronka, który wprowadził na grunt polski termin *mediolingwistyka* (Skowronek, 2013), ale również kolejnym licznym pracom polskich badaczy, którzy umiejscowili ją w obrębie dyscypliny nauk o komunikacji społecznej i mediach (np. Skowronek, 2014, 2024; Kępa-Figura, 2023; Kępa-Figura & Ślawska, 2023; Loewe, 2023). Na Słowacji mediolingwistyka (sł. *mediálna lingvistika*, *mediálingvistika*) nie stanowi utrwalonego paradygmatu naukowego (Adamka, 2023), jednakże przybliżenie badań z tego obszaru może nie tylko wzbogacić polską perspektywę badawczą, ale przyczynić się również do pogłębienia dialogu naukowego między oboma krajami. Co więcej, takie zestawienie może skłonić do szerszej refleksji nad przyszłością badań mediolingwistycznych w Europie Środkowej. Prezentowane rozważania opierają się na analizie literatury przedmiotu, a przybliżenie dorobku badaczy słowackich w zakresie mediolingwistyki pozwoli na lepsze zrozumienie wzajemnych wpływów i zależności w obszarze komunikacji medialnej.

Mediolingwistyka a stylistyka

W słowackim językoznawstwie myślenie o mediolingwistyce wyrosło na gruncie stylistyki. Istotny wkład miały dokonania¹: Jozefa Findry (J. Findra), Jána Horeckiego (J. Horecký), Františka Miki (F. Miko), Ábeľa Kráľa (Á. Král'), Jozefa Mistríka (J. Mistrík), Eugena Pauliniego (E. Pauliny), których prace w znacznej mierze przyczyniły się do rozwoju badań nad językiem mediów w drugiej połowie XX wieku. U podstaw myślenia o mediolingwistyce i rozwinięcia badań w tym zakresie leży jednak praca naukowa Jozefa Mistríka i opracowanie w latach 70. systematycznej teorii stylów funkcjonalnych, wyrosłej z tradycji praskiej szkoły lingwistycznej i jej strukturalistycznej metodologii. Prace lingwisty (Mistrík, 1974, 1977a, 1977b; Stanková, 2021,

¹ Nazwiska badaczy podaję w porządku alfabetycznym.

s. 399–400)² podkreślały stabilność stylów funkcjonalnych, ich uporządkowanie oraz opisywały je jako modelowe byty o cechach typowych. Ważne miejsce zajmował styl publicystyczny, ujmowany jako styl o charakterze subiektywno-obiektywnym, którego różnorodność gatunkowa w znaczącym stopniu wpływała na rozwój języka skodyfikowanego (sł. *spisovný jazyk*). Wiele tekstów J. Mistríka koncentruje się też na zagadnieniach retorycznych, leksykologicznych, dotyczących kompozycji tekstów czy interpretacji stylistycznej, co ma również odniesienie do badań w obrębie stylistyki. Wyjątkową pracą wartą większej uwagi był wydany w 1968 r. *Novinársky frekvenčný slovník. Slovník tlače*, który charakteryzuje w swoim artykule Mária Stanková (Stanková, 2021, s. 397–398). Jest to broszura o niewielkim nakładzie 300 egzemplarzy, opracowana jako materiał dydaktyczny dla redakcji radiowych i telewizyjnych, w której autor zaproponował możliwości badania języka mediów. Tłem metodologicznym były badania statystyczne (ilościowe) pozwalające na charakterystykę leksykologiczną języka prasy, co z kolei przyczyniło się do zdefiniowania stylu publicystycznego właśnie na przykładzie prasy.

Od lat 90. obserwuje się w słowackim językoznawstwie zwrot komunikacyjno-pragmatyczny, co oznacza postrzeganie języka jako działania, a nie gotowego narzędzia. Sprzyja temu rozwój mediów elektronicznych, a w konsekwencji prowadzi do wyraźnego zainteresowania badaniami socjolingwistycznymi.

Od lat 90. obserwuje się w słowackim językoznawstwie zwrot komunikacyjno-pragmatyczny, co oznacza postrzeganie języka jako działania, a nie gotowego narzędzia. Sprzyja temu rozwój mediów elektronicznych, a w konsekwencji prowadzi do wyraźnego zainteresowania badaniami socjolingwistycznymi. Styl jest ujmowany ogólniej: jako działalność językowa w obrębie pewnego typu działań społecznych, motywowana zróżnicowaniem komunikatów (Orgoňová & Dolník, 2010). Wyraźny jest zatem kolejny zwrot paradygmatu w stylistyce: koncentruje się ona na skutku komunikacji, interakcjach oraz subiektywnym aspekcie postrzegania świata.

² Stanková, M. (2021): tam autorka przedstawia zagadnienia związane z językiem mediów, którymi zajmował się J. Mistrík: na wzorze 26 tekstów autora, Stanková wyróżniła te, które traktują ogólnie o języku mediów oraz te, w których Mistrík pisze o poszczególnych mediach: o radiu, telewizji oraz prasie.

W tym kontekście, uwzględniając teorię socjostylistyczną (sł. *socioštylistiká teória*), Daniela Slančová traktuje styl jako zindywidualizowany sposób interakcji werbalnej i wprowadza pojęcie rejestru (sł. *register*) (Slančová, 2019)³. W ramach tej koncepcji rozwija się podejście lingwistyczno-kulturologiczne, według którego człowiek, jako istota kulturowa, reaguje na bodźce środowiskowe, dostosowując swoje działania do zaspokajania indywidualnych potrzeb. Podkreśla się tutaj (inter)indywidualną formę stylu komunikacyjnego, która poza nadawcą komunikatu, uwzględnia również szerszy dyskurs: czas, miejsce i medium (Dolník, 2010, 2012, 2013, 2017, 2018, 2021).

Ostatnie lata przynoszą wyraźne zainteresowanie badaczy obszarem określanym jako stylistyka interakcyjna (Orgoňová & Bohunická, 2018) (sł. *interakčná štylistika*) lub stylistyka interaktywna (Slančová, 2003; Slančová et al., 2022) (sł. *interaktívna štylistika*). Punktem wyjścia jest podejście komunikacyjne, w ramach którego stylistyka jest ujmowana jako transdyscyplina wynikająca z poszerzonej perspektywy ujmowania stylu jako sposobu interakcji werbalnej. Jakość stylowa i stylistyczna aktu komunikacyjnego oznacza jego związki ze składowymi stylistyki rozumianej interdyscyplinarnie, co prowadzi do wyodrębnienia sposobów postrzegania owego aktu. Mowa więc o aspekcie lingwostylistycznym, paralingwostylistycznym, pragmatystycznym, tekstowostylistycznym, psychostylistycznym i socjostylistycznym (sł. *lingvoštylistický, paralingvoštylistický, pragmaštylistický, textovoštylistický, psychoštylistický, socioštylistický aspekt*). W takim ujęciu odniesienie do lingwistyki mediów, które obejmuje kanał komunikacyjny i medium, pozajęzykowe środki komunikacji oparte na kodzie dźwiękowym i wizualnym (grafika, kinetyka) oraz typ komunikacji zawiera w sobie aspekt paralingwostylistyczny. W nim natomiast zawierają się cele komunikacyjne, efektywność komunikacji oraz strategie komunikacyjne (Slančová, 2003).

Mediolingwistyka jako subdyscyplina

Dynamicznie rozwijającym się w ostatnich latach polem naukowych eksploracji na Słowacji są media i język przez nie zapośredniczony. Mediolingwistyka nie ma jednak ugruntowanej pozycji w słowackiej przestrzeni badawczej. I choć nie jest zaliczana do subdyscyplin naukowych, a sam termin jest stosowany z umiarem (Loewe, 2022, s. 12; Adamka, 2023, s. 401), niektórzy badacze skłonni są widzieć ją właśnie jako subdyscyplinę językoznawczą. Tak to tłumaczy M. Stanková (Stanková, 2020b, s. 856):

³ Por. też pojęcia mikro- i makrosocjalnego rejestru komunikacyjnego (sł. *mikrosociálny a makrosociálny komunikačný register*).

V najširšom slova zmysle možno medialingvistiku chápať ako súčasť lingvistiky, ako jazykovednú subdisciplínu [podkrešlenie moje – S.S.], ktorá skúma mediálne texty, komunikáty. Nemožno ju považovať len za aplikovanú lingvistiku, je do veľkej miery i disciplína teoretická – pracuje s normami, predstavami o tom, aký by mal byť jazyk médií, aké by mal mať vlastnosti, aké funkcie by mal spínať atď. Je to veda preskriptívna i deskriptívna súčasne. Rozsah sémantiky pojmu mediálny text robí z medialingvistiky metodologicky i tematicky mnohotvárnú lingvistickú subdisciplínu. Medialingvistika skúma jazyk médií ako znakovú entitu, ako významový konštrukt aj ako súčasť (masmediálnej) komunikácie. Uvažujeme teda o semiotickom, sémantickom i pragmatickom aspekte medialingvistiky. Rovnako je dôležitý i štrukturalistický prístup, skúmanie jednotlivých jazykových rovín jazyka médií (zvuková rovina pri televíznej ci rozhlasovej žurnalistike atď.) až k štylistike a textovej lingvistike. Zásadný význam má pochopiteľne i teória spisovného jazyka, najmä oblasť jazykovej kultúry a prípadne zvažovanie mediálneho jazyka ako vzoru spisovného jazyka⁴.

Geneza lingvistiky médií na Słowacji zostala uwarunkowana nie tylko pojawieniem się mediów cyfrowych w drugiej połowie lat 90. XX wieku, dzięki czemu media masowe stały się „wszechobecne”, ale także zacieraniem granic między interpersonalnym a medialnym użyciem języka w środkach masowego przekazu. Powstanie swego rodzaju hybrydowej formy komunikacji spowodowało zainteresowanie szeroko zakrojonymi badaniami nad językiem mediów masowych, który oznacza (Stanková, 2020a, s. 73)

komplexný súbor jazykových znakov, využívaný masovými médiami v rámci masmediálnej komunikácie, ktorý vnímame širšie ako termín publicistický štýl, no užšie ako mediálny diskurz. Štylistické definície presahuje najmä v oblasti lingvopragmatiky, z hľadiska mediálneho diskurzu treba povedať, že slovné spojenie jazyk médií explicitne nepomenúva filozofické

⁴ „W najszerszym znaczeniu mediolingwistykę można rozumieć jako część lingwistyki, jako subdyscyplinę językoznawczą, która bada teksty medialne, komunikaty. Nie można jej traktować wyłącznie jako lingwistyki stosowanej, jest ona w dużej mierze dyscypliną teoretyczną – zajmuje się normami, wyobrażeniami o tym, jaki powinien być język mediów, jakie powinien mieć cechy, jakie funkcje powinien pełnić itp. Jest to nauka zarówno preskrypcyjna, jak i deskrypcyjna. Zakres semantyki pojęcia tekstu medialnego sprawia, że mediolingwistyka jest metodologicznie i tematycznie wieloaspektową subdyscypliną lingwistyczną. Mediolingwistyka bada język mediów jako jednostkę znakovą, jako konstrukt znaczeniowy, a także jako część (masowej) komunikacji. Rozważamy zatem aspekt semiotyczny, semantyczny i pragmatyczny mediolingwistyki. Równie ważne jest podejście strukturalistyczne, badanie poszczególnych poziomów językowych języka mediów (poziom dźwiękowy w dziennikarstwie telewizyjnym lub radiowym itp.) aż po stylistykę i lingwistikę tekstu. Oczywiście zasadnicze znaczenie ma również teoria języka literackiego, zwłaszcza obszar kultury języka i ewentualnie rozważania na temat języka mediów jako wzorca języka literackiego” (tłum. autorki).

konštrukty, zameriava sa vyslovene na jazykové znaky a vlastnosti masmediálnej komunikácie s nimi súvisiace”⁵.

We współczesnej lingwistyce słowackiej język mediów coraz częściej jawi się jako interesujący obiekt badawczy, któremu poświęca się liczne prace z zakresu studiów medialnych (sł. *mediálne štúdie*) oraz, jak wskazałam powyżej, postulowany jest jako odrębna subdyscyplina, mediolingwistyki. Takie dociekania przyczyniają się do głębszego zrozumienia charakteru i specyfiki języka mediów, a także do zrozumienia jego roli w przestrzeni naukowej. Jak już była mowa, tłem dla rozważań o języku mediów jest wyróżnienie stylu publicystycznego w ramach stylistyki funkcjonalnej. Z drugiej jednak perspektywy, na pierwszy plan wysuwają się w obecnej dobie funkcje wypowiedzi medialnych. Tekst medialny jest ujmowany jako kompleksowy akt mowy, w którym uwaga badawczy skupiona jest nie tylko na procesie jego powstawania, ale też na jego oddziaływaniu na szerokie grono odbiorców. Współczesną komunikację na Słowacji charakteryzuje tym samym mediatyzacja i demokratyzacja procesów społecznych (Orgoňová & Bohunická, 2025). Pod pojęciem *mediatyzacji* rozumie się (Kazharnovich, 2021, s. 421)

proces kvalitatívnych a kvantitatívnych zmien v sociálnej komunikácii pod vplyvom médií, t. j. štruktúrnú transformáciu verejného diskurzu: médiá zaujatím miesta centrálnych komunikačných inštitúcií získali moc formovať všetky podstatné komunikačné procesy prebiehajúce vo verejnej sfére a v dôsledku toho i celé sociálne vedomie⁶.

Mediatyzacja w kontekście mediolingwistycznym oznacza również transformację stylów funkcjonalnych pod wpływem mediów, w ostatniej dekadzie głównie mediów elektronicznych. Dochodzi więc do relatywizacji klasycznych czynników stylotwórczych, zwłaszcza tych obiektywnych, którymi zgodnie z tradycyjnym ujęciem Mistríka są autor, adresat, środowisko, funkcja. Zatraca się opozycja między sferą prywatną a publiczną, między odmianą pisaną a mówioną, niejasna staje się

⁵ „Kompleksowy zbiór znaków językowych, wykorzystywany przez środki masowego przekazu w ramach komunikacji masowej, który postrzegamy szerzej niż termin styl publicystyczny, ale wężiej niż dyskurs medialny. Wykracza poza definicje stylistyczne przede wszystkim w obszarze lingwopragmatyki, z punktu widzenia dyskursu medialnego należy stwierdzić, że wyrażenie język mediów określa bezpośrednio konstruktów filozoficznych, skupia się wyraźnie na znakach językowych i związanych z nimi cechach komunikacji masowej” (tłum. autorki).

⁶ „Proces zmian jakościowych i ilościowych w komunikacji społecznej pod wpływem mediów, tj. transformację strukturalną dyskursu publicznego: media, zajmując miejsce centralnych instytucji komunikacyjnych, zyskały władzę kształtowania wszystkich istotnych procesów komunikacyjnych zachodzących w sferze publicznej, a w konsekwencji także całej świadomości społecznej” (tłum. autorki).

tożsamość autora, a odbiorca staje się anonimowy (Orgoňová & Bohunická, 2025, s. 196). Sfera komunikacji (mas)medialnej oznacza zorientowanie na procesy związane z narzędziami mediatyzacji.

We współczesnej lingwistyce słowackiej język mediów coraz częściej jawi się jako interesujący obiekt badawczy, któremu poświęca się liczne prace z zakresu studiów medialnych (sł. *mediálne štúdie*) oraz postulowany jest jako odrębna subdyscyplina, mediolingwistyki.

Mediolingwistyka jako przedmiot badań naukowych

W dalszej części tekstu spróbuję w sposób przeglądowy przedstawić najważniejsze kierunki badań mediolingwistycznych poparte publikacjami w słowackiej przestrzeni badawczej.

Badaniami dyskursu medialnego i lingwistyki mediów zajmują się językoznawcy oraz medioznawcy z siedmiu ośrodków uniwersyteckich na Słowacji (Uniwersytetu Komenského w Bratysławie, Uniwersytetu Preszowskiego w Preszowie, Uniwersytetu Mateja Bela w Bańskiej Bystrzycy, Uniwersytetu Świętych Cyryla i Metodego w Trnawie, Uniwersytetu Konstantyna Filozofa w Nitrze, Uniwersytetu Pavla Jozefa Šafárika w Koszycach oraz Uniwersytetu w Ružomberku). Grono badaczy tworzą⁷ m.in.: Martin Blaho, Michal Bočák, Alena Bohunická, Samuel Brečka, Pavol Burcl, Nina Cingerová, Irina Dulebová, Ľubomír Guzi, Ján Hacek, Miloš Horváth, Marina Kazharnovich, Jana Klingová, Ľubomír Králčák, Jozef Mergeš, Nikoleta Mertová, Oľga Orgoňová, Vladimír Patráš, Jana Radošinská, Lenka Regrutová, Juraj Rusnák, Anna Sámelová, Mária Spišiaková, Mária Stanková, Radoslav Štefančík, Juraj Vaňko, Ján Višňovský. Lista autorów, którzy pisali na temat mediów i ich ujęcia językowego jest z pewnością dłuższa, jednakże opracowanie spisu bibliograficznego wszystkich prac przekracza zakres tego opracowania. Moim celem w kolejnej części artykułu jest przedstawienie najważniejszych prac obrazujących rozwój słowackiej lingwistyki mediów.

⁷ Nazwiska badaczy podaję w porządku alfabetycznym. Przytaczam tu autorów, którzy w swojej pracy badawczej zajmują się wieloma aspektami (nie tylko *stricte* językoznawczymi) związanymi z mediami i językiem w mediach. Mam świadomość, że lista ta nie jest zamknięta.

Termin *medialingvistika* zaczął pojawiać się w słowackiej przestrzeni naukowej dopiero w drugiej dekadzie XXI wieku. Wyraźne są tu rosyjskie kierunki badań mediolingwistycznych. Po raz pierwszy nazwę subdyscypliny znajdziemy *explicit* w napisanym po rosyjsku i wydany w 2016 roku podręczniku akademickim *Medialingvistika: učebnoe posobie*. Mariyanna Parzulova przybliżyła w nim studentom rusycystyki koncepcję mediolingwistyki zaproponowaną przez rosyjską badaczkę Tatianę Dobrosklonską.

Termin *medialingvistika* zaczął pojawiać się w słowackiej przestrzeni naukowej dopiero w drugiej dekadzie XXI wieku. Wyraźne są tu rosyjskie kierunki badań mediolingwistycznych.

Rezultatem grantu KEGA 003UK-4/2021 *Vysokoškolská učebnica Mediálna lingvistika* jest wydany w 2023 roku kolejny podręcznik akademicki, porządkujący miejsce mediolingwistyki jako dyscypliny naukowej. Licząca 221 stron publikacja *Mediálna lingvistika. Východiská kritickej analýzy mediálnych textov*, autorstwa Niny Cingerovej i Iriny Dulebovej (Cingerová & Dulebová, 2023) przeznaczona jest głównie dla studentów kierunków filologicznych z podstawowym przygotowaniem językoznawczym, co wyraźnie sytuuje ją w mediolingwistycznym polu badawczym. Jest to systematyczny wstęp do lingwistyki mediów w ujęciu interdyscyplinarnym, łączącym językoznawstwo, semiotykę, pragmatykę, lingwistykę kognitywną oraz studia medialne. Lingwistykę mediów rozumieją tu Cingerová i Dulebová jako naukę o języku mediów, jego znakowości i funkcjach stylistycznych oraz dyskursywnych, a za podstawową kategorię uznają tekst medialny (Dobrosklonskaja, 2020). Trzonem publikacji jest krytyczne spojrzenie na język mediów – jako na narzędzie reprezentacji, perswazji i manipulacji. Autorki łączą teorię z praktyką, przybliżając modele i schematy komunikacji w zadaniach praktycznych dla studentów. Mediolingwistykę interesują nie tylko aspekty recepcji tekstu medialnego, ale również aspekty ich produkcji. Subdyscyplina ta wypracowała kilka własnych metod (Cingerová & Dulebová, 2023, s. 192–193), do których należą: analiza przetwarzania impulsu informacyjnego, analiza progresji oraz analiza metadyskursu⁸. Autorki zastrzegają jednak, że lista metod i technik badawczych stosowanych przy analizie tekstu medialnego nie została w pracy wyczerpana, gdyż mediolingwistyka nieustannie uzupełnia

⁸ (Oryg.: *metóda analýzy spracovania informačného impulzu, analýza progresie, analýza metadyskursu*).

swoje instrumentarium badawcze nowymi narzędziami i technikami. Potwierdzają tym samym postulat Daniela Perrina o uwzględnianiu trzech podejść w badaniach mediolingwistycznych: multidyscyplinarnego, interdyscyplinarnego i transdyscyplinarnego (Perrin, 2015).

Pierwszy rozdział *Mediálna lingvistika ako vedecká disciplína* [*Medialna lingwistyka jako dyscyplina naukowa*] śledzi kształtowanie się dyscypliny w kontekście rozwoju językoznawstwa – od strukturalizmu, przez stylistykę funkcjonalną aż po lingwistykę dyskursu. Autorki wyjaśniają różnicę między badaniami mono-, multi-, inter- i transdyscyplinarnymi oraz podkreślają, że opisywana dyscyplina należy do dziedzin transdyscyplinarnych, łącząc język ze społeczeństwem, mediami i kulturą. W oparciu o pracę pod redakcją Liliyi Duskajewej (Duskajeva (red.), 2018) zwracają uwagę, że obiektem analizy jest użycie języka w mediach, oparte na czterech wektorach analizy lingwistycznej. Należą do nich: gramatyka wypowiedzi medialnej, stylistyka medialna, badanie dyskursu medialnego oraz ujęcie krytyczne. Kluczowym przedmiotem badań staje się więc język komunikacji masowej (mass mediów) badany pod kątem zróżnicowania stylistyczno-funkcjonalnego, jak i produkcji, dystrybucji i recepcji tekstów medialnych. Co więcej, celem badawczym są też środki językowe służące do realizacji strategii komunikacyjnych i dyskursywnych oraz porównanie praktyk (lingwo)medialnych w różnych przestrzeniach lingwokulturowologicznych⁹. W drugim rozdziale, *Médium, znak a kód v komunikácii* [*Medium, znak i kod w komunikacji*] przedstawione są klasyczne modele komunikacji (Lasswella, Gerbnera, Jacobsona i Lotmana) oraz teoria kodowania i dekodowania wg Stuarta Halla. Analizowane są również rodzaje komunikacji (monolog/dialog, komunikacja mówiona/pisana), rodzaje kodów (werbalne, niewerbalne, wizualne) oraz kanał komunikacyjny utożsamiany niekiedy z pojęciem medium. Autorki poświęcają szczególną uwagę nowym mediom, tekstom memetycznym i multimodalności (współtworzeniu znaczeń przez różne modusy w wypowiedziach medialnych). Związek między słowem a obrazem, dźwiękiem czy gestem wyjaśniają na podstawie semiotyki i semiotyki społecznej: znaczenie w mediach powstaje w wyniku interakcji różnych systemów znaków. W ostatnim, trzecim rozdziale *Metodologické východiská analýzy mediálnych textov* [*Podstawy metodologiczne analizy tekstów medialnych*] otrzymujemy przegląd metod analitycznych stosowanych w lingwistyce mediów. Od metod tradycyjnych, przez analizę zawartości, analizy dyskursywne (podejście Normana Fairclougha i wielopoziomowa lingwistyczna analiza dyskursu DIMEAN) przeprowadzają Autorki czytelnika do metod analitycznych lingwistyki kognitywnej oraz lingwokulturowologicznej. Zaprezentowane uporządkowanie treści w omawianej

⁹ Propozycja celu badań została przez Autorki przejęta z pracy T.G. Dobrosklonskej (Dobrosklonskaja, 2020).

publikacji wyraźnie wskazuje na połączenie dwóch stref wpływów: tradycji badań rosyjskich i tradycji anglosaskiej. Pozwoliło to na uwypuklenie potrzeby badań interdyscyplinarnych tekstów medialnych z perspektywy lingwistycznej oraz z zakresu studiów o mediach.

Inny charakter, warsztatowy, mają publikacje, w których Pavol Burcl analizuje język tytułów prasowych (Burcl, 2013, 2014). W tomie pierwszym *Jazyk novinových titulokov. Volume I* przedstawia podłoże teoretyczne do opisu tytułów prasowych w brytyjskim dzienniku *The Guardian* i słowackich dziennikach *SME* i *Pravda*. Analizy tych periodyków dokonuje w tomie drugim (*Jazyk novinových titulokov. Volume II*), zwracając uwagę również na aspekt językowy, co pozwala sytuować te prace w interesującym mnie nurcie mediolingwistycznym. Podobne odniesienia do mediolingwistyki proponuje trnawski badacz Ján Višňovský, który opisuje strukturę i kompozycję gazet (Višňovský, 2012). Zwraca uwagę na kompozycję pierwszych stron oraz design gazet, a w pracy *Aktuálne trendy v mediálnej kultúre* razem z Janą Radošinską (Radošinská & Višňovský, 2013) omawiają kierunki rozwoju współczesnego dziennikarstwa na Słowacji. Zaliczam tę pracę do opracowań z zakresu mediolingwistyki, mimo że nie opisuje bezpośrednio języka mediów. Przybliży jednak kategorię czytelnika (odbiorcy) jako kluczowej postaci dziennikarstwa oraz zestawia media tradycyjne z mediami elektronicznymi, co dziś też stanowi przedmiot badań mediolingwistycznych¹⁰. Wymienione tu media elektroniczne zrewolucjonizowały rynek medialny, nie tylko na Słowacji, stając się tym samym przedmiotem licznych analiz, w tym językoznawczych – w głównej mierze prowadzonych na Uniwersytecie Preszowskim w Preszowie (Rusnák, 2009, 2010). J. Višňovský konstatuje, że „digitalizácia rôznych mediálnych odvetví má zásadný vplyv na konvergenciu médií”¹¹ (Višňovský, 2017, s. 184), co możemy obserwować np. w powstawaniu na Słowacji mediów alternatywnych, które opisuje – głównie w nurcie socjolingwistyki – Vladimír Patráš (Patráš, 2009, 2018a, 2018b, 2019, 2020).

Mediolingwistyka a multimodalność

W słowackich mediolingwistycznych mamy również do czynienia z rosnącym zainteresowaniem zagadnieniem multimodalności (sł. *multimodálnosť*). Zróżnicowanie mediów, w tym mediów społecznościowych – akceleratorów dynamiki stylów wypowiedzi w hybrydującej się przestrzeni wypowiedzi publicznych

¹⁰ Por. np. program VII Kongresu PTKS w Katowicach (22-24.09.2025), <https://7.kongres.ptks.pl/pl/> (dostęp 2.10.2025).

¹¹ „Cyfryzacja różnych gałęzi mediów ma zasadniczy wpływ na konwergencję mediów” (tłum. autorki).

i niepublicznych – sytuuje multimodalność współczesnej komunikacji w kontekście badań nad stylistyką interakcyjną (Orgoňová & Horváth, 2023).

Multimodalność jest w językoznawstwie słowackim postrzegana głównie w oparciu o dorobek semiotyki i stylistyki, ale także o tradycję badań tekstologicznych. Ważne jest tu jednak rozróżnienie między multimodalnością a multimedialnością. Multimedialność ma przede wszystkim aspekt technologiczny – odnosi się do technologicznej.

Multimodalność jest w językoznawstwie słowackim postrzegana głównie w oparciu o dorobek semiotyki i stylistyki, ale także o tradycję badań tekstologicznych. Ważne jest tu jednak rozróżnienie między multimodalnością a multimedialnością. Multimedialność ma przede wszystkim aspekt technologiczny – odnosi się do technologicznej obecności różnych form (pismo, obraz, dźwięk, wideo) w jednym przekazie. Multimodalność natomiast wskazuje na aspekt semiotyczny i komunikacyjny współdziałania różnych trybów znaczeniowych. W tym sensie multimedialność jest warunkiem technologicznym, multimodalność – procesem interpretacyjnym i semiotycznym. Rozróżnienie to ma istotne znaczenie, wskazujące na postrzeganie multimedialności jako stanu materialnego (np. film wideo jest multimedialny, ponieważ łączy obraz ruchomy i dźwięk, a prezentacja multimedialna zawiera tekst, grafikę i animację), a multimodalności jako sposobu, w jaki te elementy wspólnie tworzą znaczenie. Przykładowo, mem internetowy (Šoltesová, 2016) jest multimedialny ze względu na obecność tekstu i obrazu w jednej formie, ale jest multimodalny wówczas, gdy znaczenie wynika z napięcia ironicznego pomiędzy treścią werbalną a ilustracją wizualną. W badaniach słowackich wielokrotnie wskazywano, że redukcja multimodalności do wymiaru multimedialnego zubaża opis i odsuwa uwagę od semiotycznej wartości interakcji znaków.

Mediolingwistyka a genologia

Jak starałam się wykazać, słowacka mediolingwistyka wyrasta z badań stylistycznych. Są one jednocześnie kontekstem, w którym rozwija się genologia i powstają prace poświęcone gatunkom dziennikarskim i gatunkom w mediach: początki badań i opisu typologii gatunków sięgają lat 70. ubiegłego stulecia. Jednym z wiodących w tym zakresie autorów jest Andrej Tušer, którego publikacje systematycznie poświęcane są typologii prasy periodycznej (Tušer, 1995, 1997) oraz gatunkom informacyjnym (Tušer, 2001). Charakterystyczne dla czasu przełomu XX i XXI wieku

jest skupienie uwagi na badaniach gatunków klasycznych, ale pojawiają się również zagadnienia związane z hybrydyzacją gatunków. W 2011 roku powstał podręcznik akademicki *Žurnalistické žánre* (Rončáková, 2011), w którym autorka podjęła próbę systematyki teorii gatunków dziennikarskich w ujęciu krytycznym. Drugie wydanie (Rončáková, 2019) zostało wzbogacone o gatunki występujące w przestrzeni internetowej oraz o konfrontację tradycji słowackiej z teorią i praktyką innych krajów europejskich. Dodatkowo, publikacja zawiera obszerny rozdział o aktualnych tendencjach rozwoju gatunków oraz o nowatorskich modelach gatunkowych.

Gatunki publicystyczne w prasie periodycznej zestawili w podręczniku akademickim Zuzana Bučková i Lenka Rusňáková (Bučková & Rusňáková, 2017), natomiast kompleksowego przeglądu gatunków dziennikarskich w mediach drukowanych dokonał zespół autorów z Uniwersytetu Preszowskiego (Slančová, Mergeš, Klingová & Kičura Sokolová, 2021). Praca *Úvod do štúdia žurnalistických žánrov v tlačových médiách* obejmuje przegląd gatunków dziennikarskich występujących w tradycyjnej prasie drukowanej oraz jej cyfrowych wariantach i uwidacznia relacje pomiędzy poszczególnymi gatunkami. Zwraca też uwagę na charakterystykę gatunków, które opisuje z perspektywy rozwoju diachronicznego¹² i synchronicznej dynamiki.

Mediolingwistyka a popularyzacja nauki

Wartą przedstawienia i istotną dla omawianego tematu jest też działalność popularyzatorska, obejmująca konferencje naukowe oraz czasopisma poświęcone mediolingwistyce. Pomimo braku wyraźnie sprofilowanych na mediolingwistykę konferencji naukowych, odbywają się na Słowacji różnego typu wydarzenia stwarzające przestrzeń do wymiany poglądów natury mediolingwistycznej. Są to cyklicznie organizowane od 1991 roku w Bańskiej Bystrzycy konferencje o komunikacji, konferencja *Média a text* na Uniwersytecie Preszowskim w Preszowie, konferencja *Fenomén* na Uniwersytecie Komenského w Bratysławie czy konferencja *Jazyk a politika*, którą organizuje Uniwersytet Ekonomiczny w Bratysławie. Pokłosem tych spotkań są publikacje zbiorowe, w których autorzy dzielą się refleksjami na różnorodne tematy, poświęcone również badaniom lingwistycznym nad mediami na Słowacji oraz w ujęciach konfrontatywnych. Z tekstami dotyczącymi mediolingwistyki możemy spotkać się także w czasopismach naukowych: „Otázky žurnalistiky”, „Communication Today”, „Media Literacy and Academic Research” oraz „European Journal of Media, Art & Photography”, „Jazykovedný časopis” czy „Slovenská reč”.

¹² Jako ciekawostkę dodam, że również w polskiej dydaktyce akademickiej pojawiają się prace poświęcone gatunkom w Słowacji. Ujęcie literaturoznawcze reportażu prezentuje Pani Anna Dyjak w pracy *Gatunek słowackiego reportażu na przykładzie książki Andreja Bána „Slon na Zemplíne”*, gdzie cały rozdział poświęcony jest historii reportażu na Słowacji.

Warte podkreślenia są też wysiłki dydaktyczne słowackich naukowców – nauczycieli akademickich, którzy kształcą kolejne pokolenia dziennikarzy oraz badaczy mediów, w tym w zakresie mediolingwistyki. W efekcie kształcenia w różnych ośrodkach uniwersyteckich, na katedrach filologicznych, dziennikarstwa czy studiów nad mediami (Adamka, 2023, s. 402) powstają prace dyplomowe poświęcone lingwistyce mediów¹³.

Podsumowanie

Zaprezentowany wyżej przegląd pozwala postulować postrzeganie mediolingwistyki (sł. *medialingvistiky*) słowackiej jako odrębnej subdyscypliny badawczej. Należy przy tym pamiętać, że nadal chodzi o badanie języka w mediach, poszerzane o kolejne perspektywy teoretyczne i innowacyjne ujęcia metodologiczne. Sprzyjają temu publikacje i projekty badawcze realizowane w słowackich ośrodkach naukowo-dydaktycznych oraz międzynarodowe konferencje naukowe skupiające specjalistów z wielu krajów. Tworzy się tym samym wspólna przestrzeń mediolingwistyczna, gdzie możliwa jest wymiana spostrzeżeń i dobrych praktyk. Tego rodzaju współdziałanie stwarza niewątpliwie warunki do rozprzestrzeniania się refleksji naukowej, przekraczającej granice terytorialne i dyscyplinarne. Pozostaje mieć nadzieję, że współpraca ta będzie podtrzymywana i rozwijana tak, aby owa przestrzeń badawcza mogła być cały czas wzbogacana o nowe ścieżki.

Bibliografia

- Adamka, P. (2023). Mediolingwistyka na Słowacji. W I. Loewe (red.) *Encyklopedia mediolingwistyki* (401–404). Kraków: Universitas.
- Bučková, Z., & Rusňáková, L. (2017). *Publicistika v periodickej tlači. Žurnalistické žánre*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave.
- Burcl, P. (2013). *Jazyk novinových titulok. Volume I*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa.
- Burcl, P. (2014). *Jazyk novinových titulok. Volume II. Analýza vzorky The Guardian, SME, Pravda*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa.
- Cingerová, N., & Dulebová, I. (2023). *Mediálna lingvistika. Východiská kritickej analýzy mediálnych textov*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- Dobrosklonskaja, T.G. (2020). *Medialingvistika: teorija, metody, napravlenija*. Intelktual'naja

¹³ Jedna z takich prac powstała w Katedrze dziennikarstwa [Katedra žurnalistiky] Uniwersytetu Komenského w Bratysławie pod kierunkiem Pani docent Márii Stankovej. Autor, Erik Petráš napisał w 2021 roku pracę „Medialingvistika v 21. storočí” syntetyzującą dokonania badaczy w tym obszarze. Rozpoczyna od przedstawienia założeń dyscypliny proponowanych przez autorów zagranicznych, a następnie przechodzi do analizy ilościowej realizacji programów grantowych w latach 2010–2021 w ramach VEGA (Vedecká grantová agentúra Ministerstva školstva) poświęconych lingwistyce mediów. Przedmiotem badań są artykuły naukowe publikowane na łamach czasopism naukowych oraz w monografiach autorskich i wieloautorskich. Za udostępnienie pracy serdecznie dziękuję Pani doc. PhDr. Márii Stankovej, PhD.

- izdatel'skaja sistema Ridero. <http://medialing.spbu.ru/lib/29-726.html>
- Dolník, J. (2010). *Jazyk – človek – kultúra*. Bratislava: VEDA.
- Dolník, J. (2012). *Sila jazyka*. Bratislava: VEDA.
- Dolník, J. (2013). *Všeobecná jazykoveda*. Bratislava: VEDA.
- Dolník, J. (2017). *Jazyk v sociálnej kultúre*. Bratislava: VEDA.
- Dolník, J. (2018). *Jazyk v pragmatike*. Bratislava: VEDA.
- Dolník, J. (2021). *Jazyk v sociálnej praxi*. Bratislava: VEDA.
- Duskajeva, L.R. (2018) (red.). *Medialingvistika. Slovar-spravočnik*. Moskva: Flinta, Nauka.
- Dyjak, A. (2025). *Słowacki reportaż na przykładzie książki Andreja Bána Slon na Zemplíne* [Niepublikowana praca licencjacka]. Uniwersytet Śląski w Katowicach.
- Kazharnovich, M. (2021). Mediatizacja medycznego dyskursu: sposoby, atrybuty i ryzyka. *Medialingvistika*, 8(4), 421–437.
- Kępa-Figura, D. (2023). Gatunek jako kategoria mediolingwistyczna a działy mediolingwistyki otwartej. *Prace Językoznawcze* 25(3), 61–73.
- Kępa-Figura, D., & Ślowska, M. (2023). Koncepcje Marii Wojtak – perspektywa mediolingwistyczna. *Studia Medioznawcze*, 24, 1(92), 4–14.
- Loewe, I. (2022). Kierunki językoznawczych badań mediów w Europie. Polska i jej sąsiedzi. *Stylistyka*, 31, 7–25.
- Mistrík, J. (1974). *Žánre vecnej literatury*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Mistrík, J. (1977a). *Štylistika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Mistrík, J. (1977b). *Kapitolky zo štylistiky*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Orgoňová, O. & Bohunická, A. (2025). Pragmatizácia slovenskej štylistiky digitálnej éry. *Stylistyka*, 35, 195–230.
- Orgoňová, O., Dolník, J. (2010). *Používanie jazyka*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- Orgoňová O., & Horváth M. (2023). Neutralizovala sa úcta k tým, čo sú nositeľmi poznania. *Slovenská reč*, 88(1), 123–132.
- V. Patráš, V. (2009). *Sociolingvistické aspekty elektronicky podmienenej komunikácie*. Karviná: SIU.
- Patráš, V. (2018a). Argumentovanie v mediálnej komunikácii z krízového prostredia (mainstream verzus alternatívne spravodajstvo). In P. Odaloš (Ed.), *Synchrónne a diachrónne kontexty jazykovej komunikácie* (s. 37–53). Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela.
- Patráš, V. (2018b). K dynamike štylistiky slovnej zásoby v súčasnej online mediálnej produkcii názorového typu. *Jazykovedný časopis*, 69(3), 446–461.
- Patráš, V. (2019). Hovorovosť a štylistika online alternatívnej tlače. *Jazykovedný časopis*, 70(3), 591–606.
- Patráš, V. (2020). K sémantike a pragmatike pojmu „alternatívne médium“. W B. Afeltowicz, & E. Pajewska (red.), *Dyskursy trzeciego tysiąclecia IV* (205–214). Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Perrin, D. (2015). *Medienlinguistik*. 3. Auflage. Ebook. München: UPV.
- Petráš, E. (2022). *Medialingvistika v 21. Storočí* [Niepublikovaná praca diplomowa]. Uniwersytet Komenského w Bratisławie.
- Radošinská, J., & Višňovský, J. (2013). *Aktuálne trendy v mediálnej kultúre*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda.
- Rončáková, T. (2011). *Žurnalistické žánre. Učebnica pre poslucháčov vysokoškolského štúdia*. Ružomberok: VERBUM.
- Rončáková, T. (2019). *Žurnalistické žánre. Rozšírené vydanie*. Ružomberok: VERBUM.
- Rusnák, J. (2009). *Textúry elektronických médií. Vývoj a súčasný stav*. Prešov: Prešovská univerzita.
- Rusnák, J. (2010). *Texty elektronických médií. Stručný výkladový slovník*. Prešov: Prešovská univerzita.
- Skowronek, B. (2013). *Mediolingwistyka. Wprowadzenie*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.

- Skowronek, B. (2014). Mediolingwistyka. Teoria. Metodologia. Idea. *Postscriptum Polonistyczne*, 2(14), 15–26.
- Skowronek, B. (2024). *Mediolingwistyka. Dekadę później*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Slančová, D. (2019). Socioštylistika ako súčasť interaktívnej štylistiky – návraty a perspektívy. *Jazykovedný časopis*, 70(3), 607–625.
- Slančová, D., Mergeš, J., Klingová, J. & Kičura Sokolová, J. (2021). *Úvod do štúdia žurnalistických žánrov v tlačových médiách*. Prešov: Prešovská univerzita.
- Slančová, D., Spáčilová, S., Bočák, M., Bodnárová, M., Gavurová, M., Kičura Sokolová, J., Klingová, J., Mergeš, J. & Timková Lazurová, A. (2022). *Úvod do štúdia interaktívnej štylistiky I, II*, Prešov: Prešovská univerzita.
- Slančová, D. (2003). Východiská interaktívnej štylistiky (od eklektizmu k integrácii). *Slovenská reč*, 68(4), 207–223.
- Stanková, M. (2020a). Zora Lišková a výskum jazyka médií v Novinárskom študijnom ústave. *Otázky žurnalistiky*, 1-2, 73–80.
- Stanková, M. (2020b). Medialingvistika a jej využitie vo výučbe slovenského jazyka. In MMK 2020, t.11, nr 1. (s. 855–860). Hradec Králove: MAGNANIMITAS.
- Stanková, M. (2021). Jozef Mistrík a výskum jazyka médií. In Z. Popovičová Sedláčková (Ed.) *Štýl – komunikácia – kultúra. K stému výročiu narodenia profesora Jozefa Mistríka (1921-2000)* (390–400). Bratislava: Univerzita Komenského.
- Škvareninová, O. (2021). Publicistický štýl v kontexte mediálnej lingvistiky. In: Z. Popovičová Sedláčková (Ed.) *Štýl – komunikácia – kultúra. K stému výročiu narodenia profesora Jozefa Mistríka (1921-2000)* (117-126). Bratislava: Univerzita Komenského.
- Šoltesová, S. (2016). *Memetické texty a digitálne média*. Prešov: Prešovská univerzita.
- Tušer, A. (1995). *Typológia periodickej tlače*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- Tušer, A. (1997). Systém a typológia periodickej tlače. *Otázky žurnalistiky*, 4, 265–274.
- Tušer, A. (2001). Spravodajské žánre. In A. Tušer & M. Follrichová (Eds.) *Teória a prax novinárskych žánrov I*. (vyd. 2.) (5–36). Bratislava: Univerzita Komenského.
- Višňovský, J. (2012). *Problematika štruktúry a kompozície v novinárstve*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda.
- Višňovský J. (2017). Paralely digitálneho novinárstva a jeho rozmach v kontexte rozvoja informačných a komunikačných technológií v spoločnosti. In H. Pravdová, J. Radošinská, & J. Višňovský (Eds.), *Koncepty a praktiky multiplatformovej žurnalistiky. Slovensko v sieťach digitalnych diaľníc* (183–272). Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda.

Biogram

Sylwia Sojda – Adiunkt badawczo-dydaktyczny w Instytucie Językoznawstwa; doktor nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa. Od 2015 roku jest członkiem Komitetu Językoznawstwa PAN, od 2018 roku Polskiego Towarzystwa Neofilologicznego, a od 2020 Slavic Linguistic Society. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół zagadnień związanych ze współczesnym językoznawstwem słowackim i konfrontatywnym polsko-słowackim (badania nad kategorią intensywności), leksykologią; dydaktyką języka słowackiego jako obcego (rozumienie tekstu pisanego) i języka polskiego jako obcego.